

การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนาสังคม

Behavioral Science Research for Social Development

ธนพัทธ์ จันท์พิพัฒน์พงศ์

ต้องรัก จิตรบรรเทาสาขาวิชาจิตวิทยาสังคม สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Tanapat Janpipatpong

Lecturer of Social Psychology Department, School of Social Science,
Chiang Rai Rajabhat University
Janpipatpong.t@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้ผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอภาพกว้างเกี่ยวกับแนวทางการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์กับการพัฒนาสังคมโดยยกตัวอย่าง Head Start Project ที่เป็นโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ใหญ่และยาวนานของสหรัฐอเมริกา และโครงการวิจัยแม่บทเกี่ยวกับการพัฒนาระบบพฤติกรรมของคนไทย

คำสำคัญ : การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ การพัฒนาสังคม

Abstract

This academic article was the overview of behavioral science research approaches in various way, and also association between behavioral science research and social development, for example "Head Start Project" which was the large and long project for child and youth development of United States of America, and the head research project for behavioral system development of Thai people.

Keywords : Behavioral Science Research, Social Development

บทนำ

การพัฒนาสังคมนั้นคือการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดียิ่งขึ้น เป็นการเข้าไปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม ตั้งแต่ระดับจุลภาค ไปจนถึงระดับมหภาค ในด้านต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง และวัฒนธรรม เพื่อให้คนที่ดีเด่นอยู่ในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถเข้าถึงปัจจัย 4 อันประกอบด้วย ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ยารักษาโรค และในการพัฒนาสังคมนั้นคนเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาอย่างเลี่ยงไม่ได้ การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์มีความสำคัญมากประการหนึ่งด้วยเป็นศาสตร์ของการนำ การวิจัยมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของการกระทำ การแสดงออก ทั้งภายในและภายนอกของบุคคล โดยอาศัยกระบวนการหาความรู้อย่างเป็นระบบ มีแบบแผน นำมาพิจารณา วิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อให้ได้ข้อสรุปของความรู้ที่ถูกต้อง ในการศึกษาพฤติกรรมหนึ่ง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งพฤติกรรมของบุคคลแสดงออกทั้งพฤติกรรม เชิงบวกและพฤติกรรมเชิงลบ ที่ต่างล้วนได้รับอิทธิพลที่แตกต่างกันไป หากสามารถทราบ และเข้าใจถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น ย่อมทำให้สามารถรับมือกับพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง ของบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยบุคคลเป็นฐานของการขับเคลื่อนและการพัฒนา สังคมนั้นเอง บทความนี้จึงพยายามสร้างความเข้าใจถึงแนวทางการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ ว่ามีรูปแบบอย่างไรบ้าง รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์กับ การพัฒนาสังคม

พฤติกรรมศาสตร์คืออะไร

หลายคนอาจยังสับสนกับคำว่าพฤติกรรมศาสตร์ ว่าสรุปแล้วมีความหมายว่าอย่างไร ที่มีความเข้าใจพื้นฐานว่าเป็นศาสตร์ที่ศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ แต่คงสั่นเกินไปหากจะนิยาม เช่นนั้น ความหมายของพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Science) จรรยา สุวรรณทัต (2537) นักวิชาการด้านพฤติกรรมศาสตร์ได้อธิบายไว้อย่างชัดเจนว่า คำว่าพฤติกรรมศาสตร์ มีการใช้มานานตั้งแต่ปี ค.ศ. 1900 และเริ่มใช้อย่างแพร่หลายรวมถึงได้รับการยอมรับอย่าง กว้างขวางในแวดวงวิชาการเมื่อช่วงทศวรรษ 1950 นี้เอง (ยุทธนา ไชยจุลกุล, 2559) เนื้อหาหลักในยุคแรกครอบคลุม 3 สาขาวิชาสำคัญด้วยกัน ได้แก่ จิตวิทยา สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาว่าเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมศาสตร์หรือไม่

พิจารณาจาก 1) ต้องเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ และ 2) มีการศึกษาด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์อย่างเป็นระบบเพื่อทำความเข้าใจ อธิบาย ทำนาย รวมถึงการควบคุมและพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งในยุคปัจจุบันนั้น พฤติกรรมศาสตร์ได้ขยายบริบทครอบคลุมไปในหลากหลายสาขาวิชาการ อาทิ ศึกษาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ อาชีวศึกษา รัฐศาสตร์ แพทยศาสตร์ สาธารณสุขศาสตร์ บริหารศาสตร์ และศาสตร์อื่น ๆ จึงทำให้สามารถเรียกได้ว่าพฤติกรรมศาสตร์เป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ที่อาศัยความรู้จากหลากหลายแขนงมาใช้เพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์

แนวทางการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์

แนวทางการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์นั้นในยุคแรกเริ่มที่ประเทศไทยมีการใช้คำว่า พฤติกรรมศาสตร์นั้น รูปแบบการวิจัยมุ่งเน้นไปที่การหาความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุและผลของพฤติกรรมนั้น ๆ โดยอาศัยวิธีการทางสถิติเป็นหลักสำคัญในการทำการศึกษา แต่ในยุคปัจจุบันนั้นแนวทางในการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ขยายขอบเขตออกไปจนมีหลากหลายรูปแบบด้วยกัน โดยผู้เขียนจะกล่าวถึงรูปแบบการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ไปพร้อมกับการยกตัวอย่างการวิจัย สำหรับตัวอย่างงานวิจัยที่จะยกมานั้น ประเด็นการวิจัยเป็นบริบทต่าง ๆ ของสังคม ได้แก่ ครอบครัว สถานศึกษา องค์กร และชุมชน ซึ่งเป็นจิ๊กซอว์ชิ้นย่อย ๆ มาประกอบกันเป็นสังคมที่ดำเนินไปด้วยกัน จากส่วนที่เล็กที่สุดไปสู่ส่วนที่ใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ ตามระดับของสังคม โดยวิธีวิทยานั้นจะเป็นไปตามคำถามของการวิจัยว่าต้องการค้นหาความรู้ความจริงในลักษณะใดจากประเด็นที่สนใจของนักวิจัย ซึ่งพบว่างานวิจัยในหลายสาขา เช่น สาธารณสุขศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ การบริหารในบริบทต่าง ๆ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จิตวิทยา สังคมวิทยา การพัฒนาชุมชน ฯลฯ นั้น มีการนำวิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ไปใช้เพื่อการค้นหาความรู้ความจริงในสาขาของตนเองที่มีทั้งการวิจัยขั้นพื้นฐานไปจนถึงการวิจัยขั้นสูง สำหรับวิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ ดุชนิ โยเหลา (2559) ได้แบ่งออกเป็น 3 แบบ ดังนี้

แบบที่ 1 เป็นแบบที่ตอบคำถามวิจัยโดยใช้วิธีวิทยาแบบเดียว (Single Method) ซึ่งผู้วิจัยจะใช้วิธีวิทยาแค่รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเท่านั้นตามความเชื่อพื้นฐานของผู้วิจัยเกี่ยวกับการหาความรู้ความจริง รวมถึงธรรมชาติของปัญหาวิจัยในประเด็นนั้น ที่สามารถเป็นได้ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ถ้าเป็นเชิงปริมาณจะมีการกำหนดปัญหาการวิจัย การตั้งสมมติฐาน การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่พัฒนามาจาก

นิยามศัพท์เฉพาะหรือนิยามศัพท์ปฏิบัติการ มีการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเพื่อทดสอบสมมติฐาน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพมีการตั้งคำถามการวิจัยเช่นเดียวกัน แต่วิธีดำเนินการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นจะแตกต่างกันออกไป

ตัวอย่างงานวิจัยรูปแบบสหสัมพันธ์เชิงเปรียบเทียบ (Correlational Comparative Research)

ร่มตะวัน กาลพัฒน์, อังคินันท์ อินทรกำแหง และจรัส อุ่นจิตวิวัฒน์ (2560) ได้ทำการศึกษาตัวแปรความผูกพันทางศาสนาและสัมพันธภาพที่ดีภายในครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภาวะวิกฤติทางอารมณ์ของผู้รับบริการคลินิกวัยทอง ในเขตกรุงเทพมหานคร มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ 2 ตัว (ความผูกพันทางศาสนากับสัมพันธภาพที่ดีภายในครอบครัว) ที่มีต่อการจัดการภาวะวิกฤติทางอารมณ์ด้านรวมของผู้รับบริการคลินิกวัยทองในเขตกรุงเทพมหานครทั้งกลุ่มรวมและกลุ่มที่มีลักษณะชีวสังคมแตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) จำนวน 393 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นระหว่าง .80 - .92 และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าความแปรปรวนแบบสองทาง (Two-way Analysis of Variance : Two-way ANOVA)

ส่วนแพรวพิมพ์ สีลาวนิช และวิชุดา กิจธรรรม (2559) ได้ศึกษาปัจจัยจิตลักษณะและสภาพแวดล้อมในงานที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการทำงานอย่างมีความรับผิดชอบของพนักงานปฏิบัติการเบื้องหลังสื่อธุรกิจบันเทิง จุดมุ่งหมายการวิจัยเพื่อศึกษาอำนาจการทำนายของปัจจัยจิตลักษณะและสภาพแวดล้อมในงานที่มีต่อพฤติกรรมการทำงานอย่างมีความรับผิดชอบ กลุ่มตัวอย่างเป็นพนักงานที่ทำงานเบื้องหลังสื่อธุรกิจบันเทิงขนาดใหญ่จำนวน 369 คน จากการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามแบบมาตราประเมินรวมค่า (Summated Rating Scale) ที่มีค่าความเชื่อมั่นระหว่าง .71-.88 และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบเชิงชั้น (Hierarchical Multiple Regression Analysis: HMRA)

ตัวอย่างงานวิจัยรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relation Research)

งานวิจัยเรื่องรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุด้านบุคคลและสภาพแวดล้อมในงานที่มีต่อพฤติกรรมการบริการงานสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรคของบุคลากรทางการแพทย์ของอังคินันท์ อินทรกำแหง และวรสรณ์ เนตรทิพย์ (2555) มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนารูปแบบ

ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมบริการงานสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรค และเพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมบริการงานสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรค กลุ่มตัวอย่างคือ บุคลากรทางการแพทย์ที่ปฏิบัติงานในสถานพยาบาลที่ขึ้นต่อระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า 250 แห่ง จำนวน 579 คน จากการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม LISREL

ตัวอย่างการวิจัยรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R & D)

งานวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับอาเซียนสำหรับบุคลากรภาครัฐ ในส่วนภูมิภาคของ อังคินันท์ อินทรกำแหง, พิษชาติ สุทธิแป้น และวิชุดา กิจจรธรรม (2560) มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างหลักสูตรฝึกอบรมของบุคลากรภาครัฐในส่วนภูมิภาคที่เป็นหลักสูตรความต้องการร่วม (Common Need) ตามกลุ่มพื้นที่จังหวัดติดชายแดน ให้สอดคล้องกับการกิจจังหวัดติดชายแดน 31 จังหวัด และเพื่อศึกษาประสิทธิผลของการใช้หลักสูตรการพัฒนาบุคลากรภาครัฐให้มีความรู้จำเป็นในการปฏิบัติงานอาเซียน ทศนคติที่ดีต่ออาเซียน และพฤติกรรมการทำงานด้านอาเซียนที่เหมาะสมสอดคล้องตามบริบทของหน่วยงาน วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 สร้างหลักสูตรจากการสำรวจความต้องการจำเป็นแบบคู่ขนานคือสภาพปัจจุบันและความคาดหวัง ได้แก่ ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index) ของบุคลากร 76 จังหวัด ยกเว้นกรุงเทพฯ ด้วยแบบสอบถามความต้องการจำเป็นด้านอาเซียน จำนวน 3,200 คน จากการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิตามโควตา (Quota Stratified Random Sampling) ใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทักษะ ด้านความรู้ ด้านบรรยากาศทำงาน และด้านทัศนคติ และความคาดหวัง ในหลักสูตรจากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร รวมถึงการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์จังหวัด จนได้หลักสูตรฝึกอบรมตามความต้องการของพื้นที่ 7 หลักสูตร ระยะที่ 2 ดำเนินการฝึกอบรมบุคลากร 31 จังหวัด จำนวน 1,277 คน แบ่งออกตามกลุ่มจังหวัดชายแดน 9 กลุ่ม เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามความรู้พื้นฐานอาเซียน, ทศนคติที่ดีต่ออาเซียนและพฤติกรรมการทำงานด้านอาเซียน งานวิจัยนี้มีการแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ถึงแม้ว่าจะมีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพบางส่วนเพื่อใช้ประกอบการสร้างหลักสูตรที่มีลักษณะใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งเท่านั้น แต่เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าการวิจัยนี้มุ่งเน้นอธิบายโดยใช้หลักการทางสถิติเป็นสำคัญ

ตัวอย่างงานวิจัยรูปแบบการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study)

กรวิกา ก้อนแก้ว และธรรุศุภร์ จันประเสริฐ (Kornwika Konkaew & Thasuk Junprasert, 2016) ได้ทำการศึกษารูปแบบของกระบวนการขับเคลื่อนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันเด็กด้อยโอกาสภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคม: กรณีศึกษาองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรแห่งหนึ่ง มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจรูปแบบของกระบวนการขับเคลื่อนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันขององค์กรพัฒนาเอกชน มูลเหตุในระดับบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จและผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการขับเคลื่อนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันเด็กด้อยโอกาสภายใต้การเปลี่ยนของสังคมในระดับบุคคลและองค์กร พื้นที่วิจัยคือ ศูนย์พัฒนาที่ทำงานภายใต้องค์กรพัฒนาเอกชนแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นแบบ Intrinsic Cases มี 3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้ที่ทำงานขององค์กร เด็กด้อยโอกาส และครอบครัวของเด็กด้อยโอกาส โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้ (1) ทบทวนเอกสารและงานวิจัยเพื่อสร้างข้อคำถาม และกรอบในการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (2) ลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Observer as Participant) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) (4) นำข้อมูลไปวิเคราะห์ตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็น ต่อไป

ตัวอย่างงานวิจัยรูปแบบปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology Study)

งานวิจัยเรื่องประสบการณ์ของครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู: การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาของ ธรรมนันท์กกา แฉ่งสว่าง, ดุษฎี โยเหลา, ปกรณ์ สิงห์สุริยา และนิยะดา จิตต์จรัส (2555) มีจุดมุ่งหมายเพื่อพรรณนาและบรรยายประสบการณ์ของความเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูของกลุ่มครูที่ได้รับรางวัลโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู และเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาของจิตวิญญาณความเป็นครูของครูที่ได้รับรางวัลโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 3 คน และผู้ให้ข้อมูลรองอีก 15 คน มีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้ (1) ทบทวนเอกสารและงานวิจัยเพื่อสร้างข้อคำถามได้ 3 ข้อ (2) ส่งคำถามแก่ผู้ให้ข้อมูลหลักตอบ เพื่อนำมาใช้เป็นประเด็นสร้างคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (3) ลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Observer as Participant) (4) จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ต่อไป

ตัวอย่างงานวิจัยรูปแบบชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Study)

จารุณี แซ่ตั้ง, ดุษฎี โยเหลา, ลือชัย ศรีเงินยวง และสรุภูมิ บัดไธสง (2559) ได้ทำการศึกษาความโกรธในบริบทสถานควบคุม : มุมมองของคนใน มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำ

ความเข้าใจความโกรธของเยาวชนกระทำให้เกิดขึ้นในบริบทสถานควบคุม สนามวิจัยคือ สถานควบคุมที่ผ่านการเสนอจากสื่อถึงความรุนแรงระหว่างปี พ.ศ. 2536-2557 โดยมี ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้ (1) กำหนดผู้ให้ข้อมูล (Locating an Information) (2) ทำการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ (Interview) การบันทึกข้อมูล (Making and Ethnographic Record) การถามคำถามให้พรรณนา (Asking Descriptive Question) รวมถึงการถามคำถามเชิงโครงสร้าง (Asking Structural Question) และ (3) วิเคราะห์ ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์การสัมภาษณ์ (Analyzing Ethnographic Interview) การวิเคราะห์ห้วงความรู้ (Domain Analysis) และการวิเคราะห์เพื่อการจัดประเภท (Making a Taxonomic Analysis)

แบบที่ 2 เป็นแบบที่ตอบคำถามการวิจัยแบบเดียวที่เน้นปริมาณเป็นหลัก แต่มีการขยายหรือเจาะลึก ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพบางส่วน เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ หรือ ยืนยันข้อค้นพบที่สำคัญหรือโดดเด่น ผกาวรรณ จันทรเพิ่ม (2548) ได้ทำการศึกษา ปัจจัยระดับหน่วยบริการปฐมภูมิและบุคลากรสาธารณสุขที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงาน เยี่ยมบ้านตามแนวทางการปฏิรูประบบบริการสุขภาพของสาธารณสุขเขต 4 มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาปัจจัยระดับบุคลากรสาธารณสุขและระดับหน่วยบริการปฐมภูมิที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานเยี่ยมบ้านตามแนวทางการปฏิรูประบบบริการสุขภาพของสาธารณสุขเขต 4 โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นบุคลากรที่ปฏิบัติงานในหน่วยบริการปฐมภูมิจำนวน 1,920 คน และ บุคลากรระดับหัวหน้าหน่วยบริการปฐมภูมิระดับโซน 135 คน วิธีดำเนินการวิจัย (1) สร้างและพัฒนาเครื่องมือวิจัย เป็นแบบสอบถามสำหรับบุคลากรหน่วยบริการปฐมภูมิ และ สำหรับ หัวหน้าบุคลากร (2) เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง (3) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม HLM for Window นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 2 กลุ่ม คือ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในหน่วยบริการปฐมภูมิ และบุคลากรระดับหัวหน้าหน่วยบริการปฐมภูมิระดับโซน สำหรับทำความเข้าใจและ ยืนยันข้อค้นพบที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Exploration and Confirmation)

แบบที่ 3 เป็นแบบที่ตอบคำถามแบบใช้ผสมวิธี (Mixed Method) ที่ผู้วิจัยจะแบ่ง งานวิจัยออกเป็นระยะต่าง ๆ ตามวิธีการวิจัย

ตัวอย่างการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research)

สินินาถ เลิศไพรวัง และดุขฎิ โยเหลา (2559) ได้ทำการศึกษาข้ามวัฒนธรรม ไทย-ญี่ปุ่นเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ทาง

การบรรจุภัณฑ์อาหาร มีจุดมุ่งหมาย 3 ข้อ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาอาหารด้วยการห่อและบรรจุภัณฑ์ของชาวไทยและชาวญี่ปุ่นจากผู้เชี่ยวชาญการประกอบอาหารของทั้งสองประเทศ 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาการบรรจุภัณฑ์ 3) เพื่อทดลองรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาการบรรจุภัณฑ์ในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ด้านบรรจุภัณฑ์ของผู้เรียนในโรงเรียนแบบมาตรฐานสากลทั้งสี่ภาค เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผสานกับการวิจัยเชิงทดลอง (Exploring Design Research) โดยวิธีวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการศึกษาข้ามวัฒนธรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเพิ่มคุณค่าอาหารเพื่อการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ระหว่างชาวไทยและชาวญี่ปุ่น ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 4 คนมาจากการเลือกโดยใช้เกณฑ์ (Criteria Bases) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) ตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นด้วยการตรวจสอบสามเส้าจากวิธีวิจัย (Methodological Triangulation)

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาการเพิ่มคุณค่าอาหารเพื่อการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ตามบริบทของสังคมไทย ผู้ให้ข้อมูลเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร 2) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญการสอนวิชาการงานพื้นฐานอาชีพระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และ 3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญการสอนด้านการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ระดับอุดมศึกษา เก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) บันทึกเสียงและภาพ และทำรหัส (Coding)

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาการเพิ่มคุณค่าทางอาหารด้วยบรรจุภัณฑ์ตามบริบทของสังคมไทย ดำเนินการทดลองแบบกลุ่มเดียว (One Group Pretest-Posttest Design) กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในโรงเรียนมาตรฐานสากลที่มีความสนใจในการประกอบอาชีพด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์จาก 4 ภูมิภาค 80 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบทดสอบความรู้ แบบทดสอบทักษะ แบบวัดทัศนคติ และแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การทดสอบค่าที (t-Test Dependent Sample) และเปรียบเทียบข้ามวัฒนธรรมด้านทัศนคติและความคิดสร้างสรรค์ระหว่างภูมิภาคในรูปแบบการวิเคราะห์ข้ามประเด็น (Cross-Cases Analysis)

ตัวอย่างงานวิจัยรูปแบบผสมผสานวิธีพหุระยะ (Multi-Phase Mixed Methods Research)

นันทชัตต์สันท์ สุกุลพงศ์ (2559) ได้ทำการศึกษาหลังสุขภาพจิตในผู้ติดยาเสพติดหญิง : การวิจัยแบบผสมผสานวิธีพหุระยะเพื่อพัฒนาเครื่องมือวัดและประสิทธิผลการปรึกษาทางจิตวิทยาแบบกลุ่มบูรณาการ งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธีพหุระยะ (Multi-Phase Mixed Method Research) แบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ใช้การวิจัยผสมผสานวิธีแบบเชิงคุณภาพนำเชิงปริมาณ (The Exploratory Sequential Mixed Methods) มีจุดมุ่งหมายเพื่อสำรวจวิกฤติในชีวิตและเงื่อนไขที่ทำให้ผู้ติดยาเสพติดหญิงมีหลังสุขภาพจิต รวมถึงสร้างและพัฒนาแบบวัดพหุสุขภาพจิต มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1) *การวิจัยเชิงคุณภาพ* เพื่อสำรวจวิกฤติในชีวิตและเงื่อนไขที่ทำให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีหลังสุขภาพจิต กลุ่มผู้ให้ข้อมูลคือผู้ติดยาเสพติดหญิงที่เข้ารับบริการในสถานบำบัดจำนวน 13 คน เก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ใช้เวลาเก็บข้อมูล 4 เดือน และนำไปวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างแบบสอบวัดพหุสุขภาพจิตด้วย

2) *การวิจัยเชิงปริมาณ* กลุ่มตัวอย่างคือผู้เข้ารับบริการในสถานบำบัดยาเสพติดหญิงทั่วประเทศ จำนวน 252 คน มีขั้นตอนดังนี้ (1) สร้างนิยามปฏิบัติการ (Operational Definition) แนวคิดทฤษฎีหลังสุขภาพจิตและจากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (2) สร้างมาตรวัดและข้อคำถาม (3) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญ (4) นำแบบวัดไปทดลองใช้ (Tryout) นำกลับมามีเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกและคัดเลือกข้อคำถาม (5) นำข้อคำถามที่ผ่านเกณฑ์มาวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสอง (Second Order Confirmatory Factor Analysis) เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ด้วยโปรแกรม LISREL (6) หาความเชื่อมั่นของแบบวัด (Reliability) และ (7) จัดชุดแบบสอบถามเพื่อนำไปใช้ในระยะที่ 2

ระยะที่ 2 ใช้การวิจัยผสมผสานวิธีแบบสอดแทรก (The Embedded Mixed Methods) โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษารายกรณี (Case Study) และแบบบันทึกอนุทิน (Diaries) สอดแทรกในการวิจัยเชิงปริมาณที่เป็นการวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Design) โดยมีการวัดก่อน-หลังร่วมกับมีกลุ่มควบคุม และมีการวัดซ้ำเพื่อติดตามผล (Repeated Measured) หลังการทดลอง 1 เดือน ระยะนี้มุ่งศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการปรึกษาทางจิตวิทยาแบบกลุ่มและการรับรู้การถูกตีตรา

ต่อสุขภาพจิตและความต้องการในการเลิกใช้สารเสพติดในระยะก่อนการทดลองและการติดตามผล มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1) การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 32 คน มีขั้นตอนการวิจัยดังนี้ (1) เลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยมีเกณฑ์กำหนดจำนวน 32 คน (2) สุ่มอย่างง่ายกลุ่มตัวอย่างเข้าเป็นกลุ่มทดลองได้รับการให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบบูรณาการ 8 คน และกลุ่มควบคุมไม่ได้เข้าร่วมการปรึกษาฯ 8 คนจากคะแนนพลังสุขภาพจิตในจำนวนที่ใกล้เคียงกันเป็นการวัดก่อนการทดลอง (Pre-Test) (3) ดำเนินการทดลองการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มจำนวน 4 ครั้ง ครั้งละ 6 ชั่วโมง (4) เก็บข้อมูลทั้งกลุ่มทดลองและควบคุมหลังสิ้นสุดการทดลอง (Post-Test) (5) เก็บข้อมูลครั้งที่ 2 ทั้งกลุ่มทดลองและควบคุมหลังสิ้นสุดการทดลอง 1 เดือน (6) นำข้อมูลไปวิเคราะห์ต่อไปด้วยโปรแกรมทางสถิติ

2) การวิจัยเชิงคุณภาพ จะถูกสอดแทรก 2 แบบ ได้แก่ การศึกษารายกรณี (Case Study) ระหว่างการรอรระยะเวลาเก็บข้อมูลหลังการทดลอง 1 เดือน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลคือกลุ่มทดลอง 4 คนที่เข้าเกณฑ์ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ส่วนแบบการทำอนุทิน (Diaries) ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างทั้งกลุ่มทดลองทำอนุทินบันทึกประสบการณ์จากการทำกลุ่ม และนำข้อมูลไปวิเคราะห์ต่อไป

การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์กับการพัฒนาสังคม

ผู้เขียนขอยกตัวอย่างเพื่อให้เห็นภาพว่า พฤติกรรมศาสตร์นั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมอย่างไร ในยุคหนึ่งเกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาประเทศของสหรัฐอเมริกาที่ถึงแม้ว่าโลกภายนอกจะมองว่ามีความเจริญก้าวหน้าในหลาย ๆ ด้านแล้วก็ตาม แต่ภายในก็ยังพบและเล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น ปัญหาผู้มีความพิการเรียนต่ำ ปัญหาการว่างงาน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด และยังมีปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย จึงมีการรวมกลุ่มของนักวิชาการศึกษานักจิตวิทยา แพทย์ นักการเมือง และจัดตั้งโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนขึ้น มีชื่อว่า "Head Start Project" ภายใต้การใช้การวิจัยเป็นฐานในการพัฒนาที่มองเห็นว่าหากต้องการพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคงจะต้องพัฒนาที่บุคคล และควรพัฒนาในเด็กและเยาวชนที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในได้อนาคต โครงการนี้มีการดำเนินการมาอย่างยาวนาน ได้รับทุนสนับสนุนจากรัฐบาลและมีการวิจัยเป็นฐานสำคัญในการพัฒนา มีการติดตามประเมินผลเรื่อยมา จนพัฒนาเป็นส่วนหนึ่งของระบบพื้นฐานในการให้บริการ

สุขภาพของประเทศ ล่วงเวลากว่า 50 ปี มีเด็กที่ผ่านโครงการนี้หลายสิบล้านคน นอกจากเด็กและเยาวชน ยังมีครู คนในครอบครัว และบุคคลจากบริบทต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งในปัจจุบันก็ยังคงมีการสรรหาคัดเลือกบุคคลเพื่อเข้าร่วมโครงการนี้อยู่อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะครูและผู้ดูแลเด็กปฐมวัยที่จะเข้าฝึกอบรมในโปรแกรมต่าง ๆ ที่โครงการจัดขึ้น ในส่วนของการทำงานวิจัยในโครงการนี้ มี 3 รูปแบบหลักด้วยกันเพื่อเป็นการพิสูจน์ความสำเร็จของโครงการพัฒนาหรือชุดฝึกอบรม ได้แก่ การวิจัยเชิงทดลองเพื่อประเมินต้นแบบโครงการ การวิจัยกึ่งทดลอง และการวิจัยเชิงทดลองในผู้เข้าโครงการเพื่อเปรียบเทียบผลของการพัฒนาที่แตกต่างกัน จะเห็นได้ว่าการวิจัยโครงการพัฒนานี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองทั้งสิ้น เพราะต้องการแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากตัวโครงการหรือชุดฝึกอบรมจริง (ECLKC, 2017 และดุจเดือน พันธุนาวิน, 2549)

สำหรับประเทศไทย การนำความรู้ทางการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์มาใช้ในการพัฒนาสังคมนั้นพบว่ามีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน จากโครงการวิจัยแม่บทในระดับชาติและระดับสถาบัน ตัวอย่างเช่น โครงการวิจัยแม่บท: การวิจัยและพัฒนากระบวนการพฤติกรรมไทยของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ที่มุ่งเน้นศึกษาทำความเข้าใจจิตพฤติกรรมของคนไทย จากการมุ่งประโยชน์จากการวิจัย (ดุจเดือน พันธุนาวิน, 2549) 4 อย่าง ได้แก่ 1) สร้างองค์ความรู้ (Body of Knowledge) 2) สร้างเครื่องมือวัดและประเมินผล (Measurement and Evaluation) 3) สร้างดัชนีทางสังคม (Social Indicator) จนถึง 4) สร้างชุดพัฒนาและส่งเสริม คุณลักษณะภายในและพฤติกรรมเชิงบวกของบุคคลในช่วงวัยต่าง ๆ ที่เป็นชุดเทคโนโลยีทางสังคม (Social Technology) ซึ่งจากงานการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมของ ดุจเดือน พันธุนาวิน (2551) มีงานการศึกษาคุณธรรมจริยธรรมในหลายช่วงวัย ตั้งแต่เด็กและเยาวชนที่ครอบคลุมตั้งแต่ เด็กก่อนวัยเรียน ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และนิสิตนักศึกษา ผู้ใหญ่วัยทำงาน จนถึงผู้สูงอายุ โดยมีประเด็นศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะทางจิตใจ สถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมหรืออาจลดทอนคุณลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงบวกของบุคคลได้ งานวิจัยเหล่านี้นอกจากการใช้เป็นประโยชน์ในแวดวงวิชาการแล้วยังนำไปสู่การผลักดันเพื่อการวางนโยบายและแนวทางการพัฒนาในระดับประเทศ โดยพฤติกรรมของบุคคลนั้นมีการศึกษาและจัดหมวดเป็นพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งศูนย์วิจัยและพัฒนากระบวนการพฤติกรรมไทย (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2556) ได้แบ่งพฤติกรรมเชิงบวกของบุคคลออกเป็น 7 ด้าน ได้แก่ 1) พฤติกรรมด้านจริยธรรม 2) พฤติกรรมด้านครอบครัว 3) พฤติกรรมด้านการทำงาน

4) พฤติกรรมด้านการเป็นพลเมืองดี 5) พฤติกรรมด้านประชาธิปไตย 6) พฤติกรรมด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิตและการบริโภค และ 7) พฤติกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสาธารณประโยชน์ ถือเป็นเข็มทิศที่ช่วยให้การศึกษาทำความเข้าใจ อธิบาย ทำนาย ควบคุมและพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของบุคคลในสังคมทำได้ตรงประเด็นและมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

บทสรุป

การพัฒนาสังคมจะทำได้อย่างยั่งยืนนั้น ต้องอาศัยความเข้าใจเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนา และหน่วยย่อยที่เล็กที่สุดที่ทำให้สังคมขับเคลื่อนและดำเนินไปนั้นคือมนุษย์ การที่จะทำความเข้าใจในพฤติกรรมของมนุษย์ได้นั้นต้องอาศัยความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ หนึ่งในนั้นคือพฤติกรรมศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่ศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์เพื่อทำความเข้าใจ อธิบาย ทำนาย และพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยอาศัยความรู้จากสหสาขาวิชา ได้แก่ จิตวิทยา สังคมวิทยา มานุษยวิทยา และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการศึกษาและวิเคราะห์พฤติกรรมว่ามีสาเหตุ มูลเหตุ หรือเงื่อนไขใดบ้างที่มีผลต่อพฤติกรรมนั้น ทำให้สามารถจัดการพัฒนาพฤติกรรมได้อย่างตรงเป้าหมาย ซึ่งการจะทำความเข้าใจพฤติกรรมหนึ่งพฤติกรรมใดของมนุษย์ได้นั้น ต้องอาศัยกระบวนการสืบเสาะแสวงหาความรู้ความจริงของพฤติกรรมนั้น คือการทบทวนวิจัยนั่นเอง โดยการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์มีวิธีการวิจัย 3 รูปแบบด้วยกัน คือ 1) ใช้วิธีวิทยาแบบเดี่ยว (Single Method) เลือกใช้วิธีวิทยาแบบใดแบบหนึ่งในการวิจัยเท่านั้น 2) ใช้วิธีวิทยาแบบเดี่ยวที่เน้นปริมาณเป็นหลักและมีการขยายหรือเจาะส่วนที่สำคัญด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพบางส่วน และ 3) ใช้วิธีวิทยาแบบผสมวิธี (Mixed Method) ที่จะแบ่งออกเป็นระยะ ๆ ในการทบทวน จากตัวอย่างงานวิจัยที่ยกมานั้น จะเห็นได้ว่าการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ สามารถตอบคำถาม ตอบปัญหา ทำความเข้าใจ อธิบายปรากฏการณ์ พฤติกรรมของมนุษย์ได้หลากหลายวิธีที่มีตั้งแต่การวิจัยขั้นพื้นฐานเพื่อสร้างองค์ความรู้ ไปจนถึงการวิจัยขั้นสูงเพื่อการพัฒนาจนเกิดเป็นนวัตกรรมใหม่ ๆ ทางสังคม และข้อเสนอแนะในการนำงานวิจัยไปใช้นั้น ต่างเสนอแนะในทิศทางของการนำไปใช้เพื่อการพัฒนาพฤติกรรมของกลุ่มบุคคลเป้าหมาย รวมถึงการพยายามให้ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายเพราะต่างเล็งเห็นถึงความสำคัญของผลที่ได้จากการวิจัยว่าสามารถนำไปใช้พัฒนาได้จริง ทำให้เห็นว่าการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจในการนำไปใช้เพื่อแสวงหาหนทางในการพัฒนาสังคมยุคปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- จรรยา สุวรรณทัต. (2537). แนวคิดหลักทางพฤติกรรมศาสตร์: ทฤษฎี การวิจัย และการประยุกต์ใช้. **วารสารพฤติกรรมศาสตร์**, 1(1) สิงหาคม, 17-21.
- จารุณี แซ่ตั้ง, ดุษฎี โยเหลา, ลือชัย ศรีเงินยวง และสุรวุฒิ ปัดไธสง. (2559). ความโกรธในบริบทสถานควบคุม : มุมมองของคนใน. **วารสารพฤติกรรมศาสตร์**, 22(1) มกราคม, 87-108.
- ดุจเดือน พันธุนาวิน. (2551). การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทยและต่างประเทศ. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม).
- _____. (2549). การวิจัยเพื่อการพัฒนา : หนทางสู่ความสำเร็จของนักพัฒนา. **วารสารพัฒนาสังคม**, 8(1), 1-40.
- _____. (2549). **ตำราขั้นสูงทางระเบียบวิธีวิทยาการวิจัย หลักและวิธีการประมวลเอกสารเพื่อความเป็นเลิศในการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท เอ.ที. พรินต์ติ้ง จำกัด.
- ดุษฎี โยเหลา. (2559). การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์: ปัจจุบันและอนาคต. **พฤติกรรมศาสตร์ มุมมองในศาสตร์ที่แตกต่าง Behavioral Sciences From Diverse Perspective**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรจนพรินต์ติ้ง (สำนักงานใหญ่).
- นริศรา พิงโพธิ์สภ. (2556). สิ่งที่ต้องทำและสิ่งที่ไม่ควรทำในการพัฒนาเค้าโครงการวิจัยสำหรับนักวิจัยพฤติกรรมศาสตร์. **วารสารพฤติกรรมศาสตร์**, 19(1) มกราคม, 1-22.
- นันท์ชัตต์สันต์ สุกุลพงศ์. (2559). **พลังสุขภาพจิตในผู้ติดยาเสพติดหญิง : การวิจัยแบบผสมวิธีพหุระยะเพื่อพัฒนาเครื่องมือวัดและประสิทธิภาพการปรึกษาทางจิตวิทยาแบบกลุ่มบูรณาการ**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ผกาพรรณ จันทร์เพิ่ม. (2548). **ปัจจัยระดับหน่วยบริการปฐมภูมิและบุคลากรสาธารณสุขที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานเยี่ยมบ้านตามแนวทางการปฏิรูประบบบริการสุขภาพของสาธารณสุขเขต 4**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- แพรพิมพ์ สีลาวานิช และวิชุดา กิจธรรม. (2559). ปัจจัยจิตลักษณะและสภาพแวดล้อมในงานที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการทำงานอย่างมีความรับผิดชอบของพนักงานปฏิบัติการเบื้องหลังสื่อธุรกิจบันเทิง. **วารสารวิชาการคุณธรรมความดี**, 5(1) กันยายน, 29-42.
- ธรรมนันท์กา แจ้งสว่าง, ดุษฎีโย เหลา, ปกรณ์ สิงห์สุริยา และนิยะดา จิตต์จรัส. (2555). ประสบการณ์ของครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู: การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา. **วารสารพฤติกรรมศาสตร์**, 18(1) มกราคม, 55-65.
- ยุทธนา ไชยจุลกุล. (2559). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพฤติกรรมศาสตร์. **พฤติกรรมศาสตร์ มุมมองในศาสตร์ที่แตกต่าง Behavioral Sciences From Diverse Perspective**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรจนพรินต์ติ้ง (สำนักงานใหญ่).
- ร่มตะวัน กาลพัฒน์, อังคินันท์ อินทรกำแหง และจรัส อุ่นฐิตวิวัฒน์. (2560). การศึกษาตัวแปรความผูกพันทางศาสนาและสัมพันธภาพที่ดีภายในครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภาวะวิกฤตทางอารมณ์ของผู้รับบริการคลินิกวัยทอง ในเขตกรุงเทพมหานคร. **วารสารพฤติกรรมศาสตร์**, 23(1), มกราคม, 187-204.
- สินีนารถ เลิศไพโรวัน และดุษฎี โยเหลา. (2559). ทำการศึกษาข้ามวัฒนธรรมไทย-ญี่ปุ่นเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ทางการบรรจุภัณฑ์อาหาร. **วารสารพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา**, 8(2), สิงหาคม, 233-250.
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2556). **รางวัลผลงานด้านการวิจัยและการพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย ประจำปี 2555**. ศูนย์วิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
- อังคินันท์ อินทรกำแหง และวรสรณ์ เนตรทิพย์. (2555). รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุด้านบุคคลและสภาพแวดล้อมในงานที่มีต่อพฤติกรรมบริการงานสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรคของบุคลากรทางการแพทย์. **วารสารพฤติกรรมศาสตร์**, 18(1) มกราคม, 33-46.
- อังคินันท์ อินทรกำแหง, พิษขาดา สุทธิแป้น และวิชุดา กิจธรรม. (2560). การวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับอาเซียนสำหรับบุคลากรภาครัฐในส่วนภูมิภาค. **วารสารพฤติกรรมศาสตร์**, 23(1) มกราคม, 87-104.

- Early Childhood Learning & Knowledge Center (ECLKC). (2017). **HEAD START.** An Office of the Administration for Children and Families, U.S. Department of Health and Human Services Retrived 06/02/2017 from <https://eclkc.ohs.acf.hhs.gov/hslc>.
- Konkaew, K. & Junprasert, T. (2016). **Mobilization Models Contributing to Enhance Immunity for Disadvantaged Children in Social Change: A Case Study form A Non-Governmental Organization.** Proceeding of International Conference on "Business, Economics, Social Sciences & Humanities" (BESSH-2016), Osaka, Japan.